

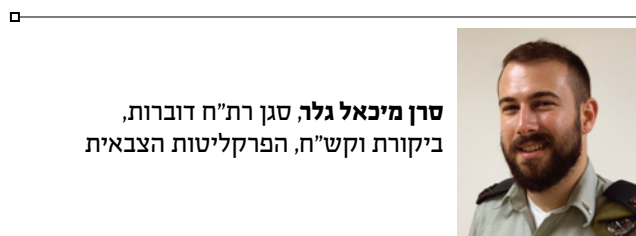
הגבול שבין אחריות פיקודית לביצוע חקירה: כלל פסלות הראיות במשפט הצבאי

ההליך הפלילי מחייב לעיתים פגיעה מסוימת בזכויות היסוד של האדם, לשם אכיפתן של נורמות חברתיות ולשם קיומו של סדר ציבורי. דווקא בצה"ל, המערכת ממנה צמחו הלכות משפטיות כה מהותיות בכל הנוגע להגנה על זכויות חשודים ונחקרים, ראוי להקפיד ולאפשר לכל חייל ונחקר לקבל את זכויותיו

אחת הסוגיות הבולטות במשפט הפלילי שהושפעו רבות מפסיקות שהחלו את דרכן בבתי הדין הצבאיים היא כלל פסלות הראיות הפסיקתי, שמאפשר לבתי המשפט לפסול ראיות שהושגו בניגוד לחוק. כלומר אף שהן יכולות לסייע בהוכחת אשמתו של נאשם, ייפסלו הראיות מלשמש בהליך הפלילי או שיוענק להן משקל נמוך אם נאספו שלא כדין. לפי כלל זה, ערך גילוי האמת אינו ניצב לבדו, ועל המשפט הפלילי להבטיח שמירה על זכויות היסודיות של הנאשם בהליך ואת הגינות ההליך, לצד ההגעה לחקר האמת והשמירה על האינטרס הציבורי.²

אחת הסוגיות הבולטות במשפט הפלילי שהושפעו רבות מפסיקות שהחלו את דרכן בבתי הדין הצבאיים היא כלל פסלות הראיות הפסיקתי, שמאפשר לבתי המשפט לפסול ראיות שהושגו בניגוד לחוק. כלומר אף שהן יכולות לסייע בהוכחת אשמתו של נאשם, ייפסלו הראיות מלשמש בהליך הפלילי או שיוענק להן משקל נמוך אם נאספו שלא כדין

המחוקק הישראלי לא קבע כלל זה בחקיקה, ובמשך שנים רבות נמנעו בתי המשפט מלאמץ אותו בפסיקתם. פועל יוצא מכך, במשך שנים ראיות שהושגו באמצעים פסולים יכולות היו לשמש ראיה לגיטימית במשפט תוך שמשקלן נבחן בהתאם לחומרת הפגמים.

"התכלית של הגנה על זכויות הנאשם והתכלית של חשיפת האמת העובדתית שתיהן כאחת משרתות את מטרת העל של המשפט שעניינה עשיית דין צדק ומניעת עיוות דין במונח הרחב"
המשפט הפלילי נועד להסדיר את חיי החברה ולהכווין את התנהגויות האזרחים בהתאם לנורמות הרצויות, באמצעות הפעלה של כלי אכיפה וענישה. המשפט הצבאי הפלילי מושפע מהתפתחות הערכים והתפיסות החברתיות הנהוגות בחברה הישראלית, שכן צה"ל מהווה מיקרוקוסמוס של החברה הישראלית והתהליכים החברתיים המתרחשים בה מוצאים ביטוי ישיר גם במערכת הצבאית. עם זאת, מערכת המשפט בצה"ל היא מקרה בוחן מעניין וייחודי שבו ההתנגשות והחיכוך המתמיד בין האינטרס החברתי והציבורי לזה הפרטי, בין שמירה על ביטחון המדינה והמשמעת בארגון הנדרשת לצורך הגשמת תכליתו, ובין אינטרס הפרט והזכויות של ציבור המשרתים בו, מגיעים לנקודת קיצון. בהתאם לכך, ההליכים המשפטיים בבתי הדין הצבאיים מזמנים מקרי מבחן שבהם המתח וההתנגשות בין אינטרס הכלל ובין זכויות הפרט מגיעים לשיאם, ומתקבלות בהם הכרעות ערכיות מורכבות הנוגעות לאיזון בין ערכים אלה.

לאיזונים שנערכים בפסיקת בתי הדין הצבאיים השפעה רחבת היקף, החורגת מגבולות הצבא ומשליכה גם על מערכת המשפט הפלילית הכללית בישראל. לא אחת, הלכה שנקבעה בבתי הדין הצבאיים סייעה בעיצוב הדין הפלילי אף מחוץ למערכת המשפט הצבאית.

אילוסטרציה: חקירת מצ"ח (קודיט: דובר צה"ל).

במאמר זה אסקור את התפתחות הכלל במשפט הישראלי, ואת ההשפעה המכרעת שהייתה למערכת המשפט הצבאית בתהליך.

קבלת כלל פסלות ראיות פסיקתי ישראלי במסגרת עניין יששכרוב

ב-17 בדצמבר 1996 נקלט טוראי רפאל יששכרוב בבסיס כליאה "396" בעקבות היעדרות מן השירות. במהלך קליטתו התבקש להתפשט, וכשהפשיל את תחתוניו נפלה מהם חבילה קטנה עטופה בנייר. בתגובה אמר: "זה גראס, אני יכול להסביר". בעקבות האירוע, נחקר יששכרוב על-ידי חוקר מהמשטרה הצבאית בחשד לשימוש ולהחזקה בסמים מסוכנים.

פסק הדין התקדימי ניתן על אף החלטות קודמות של בית המשפט העליון, שקבעו שאין די בכך שנחקר לא יודע על זכותו להיוועץ בעורך דין כדי לפסול את הראיה. בית הדין הצבאי קבע כי יישומו של חוק היסוד מביא למסקנה שיש להורות על פסילת ההודאה בשל פגיעה שלא כדין בזכותו החוקתית של החייל

במצב דברים זה, שבו לא קיים כלל פסלות ראיות וניתן להסתמך לצורך הרשעה על ראיות שנגבו תוך הפרת החוק על ידי רשויות החקירה, נעדר גורם מרסן, שימנע מרשויות החקירה למצוא "קיצורי דרך", תוך הפרת החוק ופגיעה בזכויות הנחקרים, על-מנת להביא להרשעתם.

חשוב לציין כי בשלב החקירה הפלילית, יש פער רב בין כוחה של המדינה ובין כוחו של החשוד. בשלב זה המדינה מפעילה נגד האזרח סמכויות אדירות המובילות לשלילת חירויותיו, פרטיותו וקניינו, לדוגמה באמצעות מעצר או באמצעות הוצאת צווי חיפוש. אמצעים אלה מופעלים חרף זאת שלאזרח עומדת חזקת חפות, לפיה כל עוד לא הוכחה אשמתו מעבר לספק סביר הוא בגדר חף מפשע. כלל פסלות הראיות הוא אמצעי מרכזי בהגבלת כוחה של המדינה משימוש לא ראוי בסמכויותיה בכדי להוכיח את אשמתו של החשוד. כלל פסלות ראיות מעניק לרשות השופטת אמצעי הרתעה אפקטיבי נגד המשטרה ויתר רשויות האכיפה משימוש לא ראוי בסמכויותיהם. שכן, שוטרים שידעו שהפרת החוק על ידם תוביל לפסילת הראיה שאותה הם מבקשים להשיג, יימנעו מלנהוג כן. למשל, חוקר היודע כי אלימות בחקירה תוביל לפסילת הודאתו של הנחקר - יימנע מלהשתמש באמצעי זה.

השינוי בשיטת המשפט הישראלית בסוגיה זו החל בהליכים פליליים שנדונו בבתי הדין הצבאיים. תחילה, העניין נדון בעניינו של רב"ט משה ועקנין, חייל שהושקה בכפיה במי מלח על מנת לאתר חבילות סמים אותן בלע. שם, נבחן הצורך בעיגון הכלל במשפט הישראלי, כשהתבקשה פסילת הראיות שהושגו בחקירתו בכפייה. באותו מקרה הוחלט שלא לאמץ את כלל הפסלות הפסיקתי. בהמשך, אומץ כלל זה בעקבות הליך פלילי נוסף שהתקיים במערכת המשפט הצבאית, בעניינו של טוראי רפאל יששכרוב.

(קרדיט: דובר צה"ל).

ב־4 במאי 2006 קיבל בית המשפט העליון את הערעור, וקבע ברוב דעות כי יש לפסול את הודאתו של יששכרוב. בפסק הדין נקבע הכלל שלפיו בתי משפט רשאים לפסול ראייה מהטעם שהושגה "באמצעי חקירה המנוגדים להוראה הקבועה בחוק, בתקנה או בנוהל מחייב, או תוך פגיעה שלא כדין בזכות יסוד מוגנת". משכך, נקבע, כי הימנעות מהודעה לנאשם על זכות השתיקה שלו או על זכות ההיוועצות עם עורך דין, מהווה פגיעה בזכות יסוד מוגנת, שמובילה לפסילת הראייה.

בית המשפט קבע במפורש כי פסילת ראייה עשויה לבוא על חשבון "חקר האמת". כלומר, גם בהיעדר חשש שהפגם בחקירה פגם באמינות הראייה - היא עשויה להיפסל רק בשל הפגיעה בזכויות החשוד בה הייתה כרוכה השגתה.

פסק הדין זה אימץ, למעשה, את כלל פסלות הראיות אל המשפט הישראלי, ופתח צוהר לפסילת ראיות בגין פגם בדרך השגתן, בכפוף לשיקול דעת בית המשפט. כמו כן הוחלט כי הפעלת שיקול הדעת של בתי המשפט תיעשה באמצעות מבחן תלת-שלבי: ראשית, יבחן בית המשפט את אופייה וחומרתה של אי החוקיות, שהייתה כרוכה בהשגת הראייה. שנית, יבחן את מידת ההשפעה של אמצעי החקירה הפסול על הראייה שהושגה.

ולבסוף, יערוך בחינה של הנזק מול התועלת הכרוכים בפסילת הראייה, כלומר, בין הפגיעה שתיגרם לאינטרס החברתי של לחימה בפשיעה אם תיפסל הראייה, לבין הצורך להגן על זכויות החשוד והנאשם באמצעות פסילת הראייה.

החוקר הצבאי הודיע לו כי הוא נחקר תחת אזהרה וכי נתונה לו הזכות לשתוק, אך לא הודיע לו כי נתונה לו הזכות להיוועץ בעורך דין לפני החקירה. במהלך חקירתו הודה יששכרוב בשימוש בסם מסוג קנאביס במספר הזדמנויות ובהחזקתו במהלך שירותו.

בתום החקירה הודיע החוקר ליששכרוב כי הוא עצור, ורק בשלב זה העמיד אותו על זכותו להיוועץ בעורך דין. נגד יששכרוב הוגש כתב אישום המייחס לו שלושה אישומים של שימוש בסם ואישום נוסף של החזקת סם. בית הדין הצבאי המחוזי קבע, ברוב דעות, כי יש לפסול את הודאתו של יששכרוב, בשל העובדה שבמהלך חקירתו לא הובאה לידיעתו זכותו להיוועץ בעורך דין. בעקבות פסילת הראייה, זיכה בית הדין הצבאי את יששכרוב מהאישומים שיוחסו לו, שהסתמכו על הודאתו במהלך החקירה.

פסק הדין התקדימי ניתן על אף החלטות קודמות של בית המשפט העליון, שקבעו שאין די בכך שנחקר לא יודע על זכותו להיוועץ בעורך דין כדי לפסול את הראייה. ההחלטה יוצאת הדופן של בית הדין הצבאי התאפשרה לנוכח חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, שנים ספורות קודם לכן. בית הדין הצבאי קבע כי יישומו של חוק היסוד מביא למסקנה שיש להורות על פסילת ההודאה בשל פגיעה שלא כדין בזכותו החוקתית של החייל.

התביעה הצבאית ערערה על פסק הדין לבית הדין הצבאי לערעורים, שקיבל את הערעור. בתגובה, הגישה הסניגוריה הצבאית, שייצגה את יששכרוב, בקשה לבית המשפט העליון לערער על פסק הדין של בית הדין הצבאי לערעורים.

השפעת כלל פסלות ראיות על הרחב הפעולה באכיפת משמעת

בצבא מתקיימת מערכת יחסים מיוחדת בין מפקדים לפקודיהם. דמות המפקד אינה דומה לדמות "מעסיק" או "מדריך", אלא נושאת בחובה משמעויות ערכיות, לצד אחריות וסמכות רחבות ביותר מול הפקודים. אחריות המפקדים על הנעשה ביחידותיהם, לרבות השמירה על המשמעת וקיום הפקודות על ידי פקודיהם, מעוררת מתח בכל הנוגע לחלוקת האחריות והסמכות בין המפקדים ובין המשטרה הצבאית בכל הנוגע לשמירת הסדר והמשמעת בשורות הצבא. כידוע, תפקידה של מצ"ח הוא לחקור ביצוע עבירות שונות ביחידות צה"ל. ואולם, מה תפקיד המפקדים באירועים שבהם מתעורר חשד להפרת החוק על ידי חייליהם, לדוגמה, שימוש בסמים בתחומי המחנה?

לנוכח תפיסת הפיקוד והאחריות המרחיבה של מפקדים להתנהלות ביחידה והמשמעת בה, לעיתים הם סבורים כי באחריותם ובסמכותם לחקור ביצוע עבירות פליליות ביחידתם וחלקם אף מבצעים מעין פעולות חקירתיות שונות, כמו תחקור פקודיהם או חיפוש בחפציהם או על גופם בניסיון לאתר ראיות שונות. לא אחת, במסגרת בדיקות אלה מודים החיילים בפני המפקדים בביצוע עבירות פליליות או שמתגלות ראיות המפלילות את החיילים. זאת, מבלי ליידע אותם על זכויותיהם כחשודים בפלילים. הגם שהודאות אלה, כמו גם מוצגים שהמפקדים תופסים בחיפוש בכליהם של החיילים ועל גופם, מועברים למצ"ח, הלכה למעשה, התנהלות זו של המפקדים עלולה להוביל ל"איהום" חקירותיהם של החיילים ומדובר בשגגה חמורה. התנהלות זו פוגעת פגיעה כפולה: הן בזכויותיהם של

החיילים להימנע מהפללה עצמית, להיוועץ בסגור ולזכות בהליך הוגן ככל אזרח בישראל, והן באינטרס הציבורי למיגור עבירות, שכן פעולות אלה עלולות להוביל לפסילת ראיות, שהיו יכולות להוכיח את אשמתו של החייל ולסיכול המטרה שביקש המפקד לקדם מלכתחילה.

יתרה מכך, פעולות אלו מנוגדות לאמור בפקודת מטכ"ל 33.0304 "בדיקה וחקירת מצ"ח" האוסרת על המפקדים לקיים בדיקות ולתחקר חיילים כאשר עולה חשד לביצוע עבירות פליליות, ומורה כי יש להעביר את הנושא לחקירת מצ"ח.³

בצבא מתקיימת מערכת יחסים מיוחדת בין מפקדים לפקודיהם. דמות המפקד אינה דומה לדמות "מעסיק" או "מדריך", אלא נושאת בחובה משמעויות ערכיות, לצד אחריות וסמכות רחבות ביותר מול הפקודים

סוגיה זו נבחנה בעניינו של רב"ט א' א' א' באותו מקרה חשדו מפקדים כי פקודיהם העומדים במחסום קיבלו שוחד, בתמורה להעברת פלסטינים במחסום, ללא בידוק ביטחוני וללא אישורים מתאימים. אחד המפקדים פנה לחייל שנחשד במעשים, וציין בפניו כי הוא יודע מה אירע במחסום.

(קורדיט: דובר צה"ל).

החייל הודה בפני המפקד והעלה גם את שמו של רב"ט א' א' כמעורב. על רקע דברים אלה תחקרו המפקדים את החיילים באופן מפורש בנוגע למעורבותם באירועים, זאת, בניגוד להוראות. מטבע הדברים, המפקדים לא עדכנו את החיילים על זכויותיהם לאי הפללה עצמית ולהיוועצות בסנגור. במסגרת התחקור הודו החיילים כי העבירו במחסום פלסטיניים ללא אישורים מתאימים תמורת תשלום, ואף מסרו חלק מן הכסף שהתקבל כשוחד.

מקרה זה הובא לפתחו של בית הדין הצבאי, שנדרש להכריע כיצד לנהוג בראיות שהושגו על ידי המפקדים לפני שהעבירו את האירוע לטיפול מצ"ח. לאחר שבחן את מעשיהם של המפקדים, קבע בית הדין כי נפל בהם פגם, מכיוון שיש פער בין בירור ראשוני שאותו יכול מפקד לערוך בטרם העברת האירוע למצ"ח, במטרה לבדוק אם מתעורר חשד לביצוע עבירה ותו לא, לבין ביצוע פעולות חקירתיות של ממש, החורג מסמכותו. עוד נקבע, כי בירור ראשוני על ידי המפקד יהיה מוצדק יותר ככל שמדובר באירוע מבצעי, שבו לבירור החשד השלכות מבצעיות מיידיות, בשונה מאירוע בעל אופי פלילי בלבד.

סוגיה זו שבה והתעוררה בעניינו של רב"ט ב' ט' ⁵ במקרה זה הואשם החייל בעבירה של שימוש בלתי חוקי בנשק ואליםות כלפי חייל. המג"ד ערך תחקיר יחידתי שבמהלכו תושאלו כלל המעורבים יחדיו (דבר שגרם ל"זיהום" החקירה, שכן המעורבים יכלו לתאם את גרסאותיהם), בלא אזהרת המעורבים בנוגע לזכויותיהם ובלי שהבהיר להם כי התחקיר שנערך אינו תחקיר מבצעי והנאמר בו עשוי להגיע לידי מצ"ח.

שלושת פסקי הדין שהובאו לעיל מדגימים את הדילמה המורכבת שבה מצויים מפקדים. מצד אחד, עומד רצונם לממש את אחריותם הפיקודית ולטפל באירועים, שמלבד היותם פליליים הם בעלי משמעות ערכית. מצד אחר, עומדות זכויותיהם של החיילים, וחובתם של המפקדים להגן על זכויות אלה

בית הדין העיר בפסק דינו כי התנהלות המג"ד לא הייתה ראויה, וחרגה מגבולות הבירור הראשוני, וכי לא היה ספק שהאירוע פלילי במהותו ולא מבצעי. עוד קבע בית הדין כי עריכת תחקיר ותשאול, כפי שפעל המג"ד, פוגעת בראיות שנאספו במהלך החקירה, ופוגעת בזכויותיהם הבסיסיות של החיילים החשודים, שנחקרו על ידי מפקדם ללא העמדה על זכויותיהם להימנע מהפללה עצמית ולהתייעץ עם עורך דין. עם זאת, בית הדין קבע כי לתחקיר לא הייתה השפעה על הראיות לגופן, ולכן ב' ט' הורשע בעבירות שיוחסו לו. ואולם, בית הדין העביר את ההחלטה לפצ"ח, על-מנת שיבהיר למפקדים את הכללים המדויקים בתחקירים מסוג זה.

סוגיית חקירת המפקדים נדונה שוב בעניינו של החייל סמ"ר ד' ח' ⁶. במקרה זה חשד המ"פ כי בוצעה עבירת ביזה במהלך פעילות מבצעית במסגרת מערכת "צוק איתן", ולכן כינס את חיילי המחלקה, הורה להם להשיב את הכסף שנלקח והבטיח כי אם ישיבו את הכסף לא יאונה להם כל רע.

החיילים השיבו את הכסף למ"פ והודו בפניו בגניבה. בהמשך לכך זימן המג"ד כל חייל בנפרד לשיחה ותחקיר את החיילים. במהלך השיחות הודו החיילים, וביניהם גם ח', כי לקחו כספים מתושבים פלסטיניים ללא רשותם במסגרת פעילות מבצעית. רק לאחר שיחות תחקור אלה העביר המג"ד את המשך חקירת האירוע למצ"ח, ובמהלך חקירותיו שב ח' הודה במיוחס לו.

בית הדין קבע, כי התחקיר שערך המג"ד פגע בזכויותיהם של החיילים כחשודים. עוד נקבע, כי הפרטים שמסר החייל למ"פ בדבר מעורבותו בביזה, מבלי שהועמד על זכותו לאי-הפללה עצמית ועל זכותו להיוועץ בסנגור וכאשר ברקע מצויה אף הבטחת המפקד - פגעו בזכויותיו. בשל כך זיכה אותו בית הדין מן העבירה שיוחסה לו, והמירה בהרשעה בעבירה קלה יותר.

שלושת פסקי הדין שהובאו לעיל מדגימים את הדילמה המורכבת שבה מצויים מפקדים. מצד אחד, עומד רצונם לממש את אחריותם הפיקודית ולטפל באירועים, שמלבד היותם פליליים הם בעלי משמעות ערכית. מצד אחר, עומדות זכויותיהם של החיילים, וחובתם של המפקדים להגן על זכויות אלה.

ביחס לדילמה זאת קובע בית הדין הצבאי, כי חרף הרצון המובן של המפקדים לברר את הנעשה ביחידותיהם ולא לטמון את ראשם בחול, כאשר קיים חשד לפלילים, עליהם להישמר מחריגה מסמכותם מול מצ"ח. על אף האמור, עד עתה נזהר בית הדין מלנקוט צעדים דרסטיים של פסילת ראיות שהושגו בדרך זו, או לבטל כתבי אישום במקרים שבהם התעוררו פגמים בהתנהלות המפקדים שהובילה לפתיחה בחקירה. עם זאת, לא מן הנמנע כי כך ייעשה בעתיד וכי ההתפתחות בפסיקת בתי הדין הצבאיים תביא לזיכויים של חיילים אשר זכויותיהם נפגעו במהלך הליכים מעין חקירתיים שבוצעו על ידי מפקדיהם.

לצד ההתמודדות הזהירה של בתי הדין עם הסוגייה הרגישה, כבר כיום משפיעה דוקטרינה זאת על פסילת ראיות שמקורן בחיפושים לא תקינים של מפקדים. חקירות של חיילים, במקום בו התנהלות מפקדיהם הובילה לאיסוף ראיות באופן פסול, נסגרות בלי להעמיד לדין את החיילים.

במקרים אחרים בוחרת התביעה הצבאית להימנע מלהשתמש בראיות הפסולות, או להסתפק בעסקאות טיעון המתחשבות בפגמים שיצרו מפקדי החיילים בחקירותיהם, וכל זאת - מבלי לדעת כי במעשיהם פוגעים המפקדים באכיפת החוק. על המפקדים להכיר בכך שלהחלטות שמתקבלות על ידם בשטח בזמן אמת עשויות להיות השלכות על ההליך המשפטי, גם כאשר אין הדבר נעשה בכוננת מכוון.

בעקבות האירועים החוזרים, ובהמשך להערת בית הדין הצבאי לערעורים בפסק הדין בעניין ב' ט' לפיו על הפרקליט הצבאי הראשי לשרטט באופן ברור את גבולות האסור והמוותר בין בירור פיקודי לגיטימי להתערבות פסולה בחקירה פלילית, הפיצו התובע הצבאי הראשי וקמצ"ר בסוף שנת 2018, אגרת לכלל המפקדים בצה"ל העוסקת בסמכות המפקדים לעריכת חיפוש ביחידתם. באגרת זו הבהירו כי במקרה שבו מתעורר חשד לעבירה פלילית, הסמכויות לקיים הליכי חקירה נתונות אך ורק לחוקרי מצ"ח מיומנים המכירים את המגבלות החוקיות.

עוד הבהירו, כי תוצרי חיפוש או תשאול שאותם עורכים המפקדים עלולים להיפסל ולסכל את אכיפת החוק. זאת, בלי לגרוע מסמכותם של המפקדים לערוך מסדרים ביחידותיהם על-מנת לאכוף את כללי הסדר והמשמעת שביחידותיהם (ואף להסתייע בשוטרים צבאיים לצורך עריכת המסדר), אולם תוך שמירה על גבול ברור: בעת שקם חשד לביצוע עבירות פליליות (ועבירות שימוש בסמים

הרצאה של קצין מחקר והדרכה מטעם ביה"ס למשפט צבאי לקורס פיקודי לדרג הקצונה, במחנה קרית ההדרכה ע"ש אריאל שרון (צילום: רס"ן זיו יצחקי).

שמציבה כוח רב ואחריות רבה בידי המפקדים, האחראים גם על שמירה על המשמעת וטוהר המידות בצה"ל, שהם ערכי יסוד בארגון. מנגד, הפעלת כוח זה, שלא בהתאם לכללים, עלולה להוביל לפגיעה בזכויותיהם של החיילים וכתוצאה מכך גם לפגיעה במשמעת.

דווקא בצה"ל, המערכת ממנה צמחו הלכות משפטיות כה מהותיות בכל הנוגע להגנה על זכויות חשודים ונחקרים, ראוי להקפיד ולאפשר לכל חייל ונחקר לקבל את זכויותיו כחוק, גם כאשר הוא חשוד בכך שביצע עבירה. תפקידנו כמפקדים וקצינים בצה"ל לוודא כי הדבר אכן מתקיים. לא מן הנמנע כי הדרך שהחלה בפרשת ועקנין ונמשכה בפרשת יששכרוב, תוביל בהמשך להתערבות של הערכאות השיפוטיות ולביטול כתבי אישום כאשר מדובר בתחקורים או חיפושים פיקודיים שהובילו לפגיעה בזכויותיהם של חיילים במסגרת החקירה הפלילית.

במצב דברים זה, וכאשר מפקדים נוטלים לידיהם, בשגגה, סמכויות שאין הם אמונים על ביצוען, נפגעים האינטרס של השמירה על המשמעת הצבאית, ויחד עימם זכויותיהם הבסיסיות של החיילים, שעל המפקדים לשמור. נכון יהיה שהמפקדים בצה"ל יכירו את המסרים הנחרצים של בתי הדין הצבאיים ושל ראשי מערכת האכיפה הצבאית, ואת המגמה ההולכת ומתעצבת בכל הנוגע לחיפושים לא חוקיים שמתבצעים על-ידי הדרג הפיקודי במקום גורמי המשטרה הצבאית האמונים על ביצוע פעולות אלה.

הינן דוגמא מובהקת לעבירות מסוג זה), חל איסור על המפקדים לבצע כל פעולת חיפוש, תחקור או תשאול ועליהם לפנות למצ"ח, הגורם המוסמך לחקירת החשדות.

סיכום ופנים לעתיד

ההליך הפלילי מחייב לעיתים פגיעה מסוימת בזכויות היסוד של האדם, לשם אכיפתן של נורמות חברתיות ולשם קיומו של סדר ציבורי. עם זאת, יש לוודא כי ההליך הפלילי יהיה הוגן והפגיעה בזכויות אלה תצומצם למינימום ההכרחי. מטעם זה נקבעו כללים העוסקים בהגנה על זכויותיהם של הנחקרים בפלילים, ויש לוודא שזכויות אלה לא נפגעות גם בהליכים החיצוניים להליכי החקירה המוסמכים.

נקיטת עמדה כלפי ראיות שהושגו שלא כדין, מעוררת לעתים קרובות שאלות שניצבות בבסיסה של כל שיטת משפט: מהו תפקידו של ההליך הפלילי בכל הנוגע להגנה על זכויותיהם של מי שחשודים בביצוע עבירות פליליות, וכיצד על בתי המשפט לנהוג באיזון שבין צרכי החברה לזכויות הפרט? האם בירור האמת והענישת העבריין הן מטרות כה חשובות שמקדשות את כל האמצעים?

שאלות אלה נכונות כפליים במערכת הצבאית, כאשר מלבד קיומו של גוף חוקר ומערכת משפט שתפקידה לאכוף את הדין הצבאי, שוררת מערכת יחסים ייחודית ורגישה בין מפקדים לפקודיהם

